

Juohkašupmi: oppalaš,
geassemánu 19. beaivvi
2024

Originála: engelasgiella

Divvunkeahtes ovdagihtii veršuvdna

ONa olmmošvuoigatvuodálávdegoddi

Oaivil maid lávdegoddi mearridii artihkal 5 (4) vuolde lassiprotokollas mii lea gulahallama birra nr. 3588/2019****

Kommunikšuvdna maid čuvvovaš olmmoš lea addán: Jovsset Ánte Sara (advokáhta Trond Biti ovddasta su)

Navdon gillájeaddji:	Čáli
Stáhtabealli:	Norga
Diedihandáhton:	Juovlamánu 6. beaivvi 2018:s (vuosttaš čuoččuhus)
Áššegirjereferánssat:	Mearrádus dahkkon lávdegotti čoahkkinnortnega njuolggadus 92 ja 94 mielde, sáddejuvvon stáhtabeallái cuoŋománu 12. beaivvi ja geassemánu 26. beaivvi 2019:s (ii leat čállojuvvon dokumeantahámis)
Oaiviliid mearridandáhton:	Suoidnemánu 19. beaivvi 2024
Áššesuorgi:	Boazologu unnidangoččun
Proseassalaš vuostedákkat:	Ii oktage
Ávnnaslaš vuostágga:	Riekti doalahit iežas kultuvrra
Artihkal konvenšuvnnas:	27
Artihkkalat lassibeavdegirjijis:	Ii oktage

1.1 Kommunikašuvdna lea ovddiduvvon Jovsset Ánte Sara ovddas, gii lea Norgga stáhtavuloš riegádan 1992:s. Son čuoččuha ahte stáhtabealli, su gohčodettiin unnidit boazologus, lea rihkkon daid vuoigatvuodaid mat sus leat konvenšuvnna artihkal 27 mielde. Lassibeavdegirji fápmuibodii stáhtabeallái njukčamánu 23. beaivvi 1976:s. Advokáhta ovddasta čáli.

1.2 Miessemánu 24. beaivvi 2019:s, njuolggadusa 96 mielde dan čoahkkinnortnegis, de lávdegoddi ovddidii oainnus erenoamášraportevrraidis bokte odđa kommunikašuvnna ja gaskaboddosaš doaimmaid hárrái, ja mearridii čuoččolit Norgga Sámedikki ávžžuhusa, mas Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi maid lei mielde, ahte ovddidit goalmmásolaščuoččuhusa váidagii.

- * Lávdegoddi mearridii iežas 141. čoahkkimis (1.–23. juli 2024).
- ** Čuvvovaš miellahtut lávdegottis oassálaste dalle go kommunikašuvdna guorahallojuvvui: Tania Maria Abdo Rocholl, Wafaa Ashraf Moharram Bassim, Rodrigo A. Carazo, Yvonne Donders, Mahjoub El Haiba, Laurence R. Helfer, Carlos Gomez Martinez, Bacre Waly Ndiaye, Marcia V.J. Kran, Hernan Quezada Cabrera, José Manuel Santos Pais, Changrok Soh, Tijana Surlan, Kobauyah Tchamdja Kpatcha, Koji Teraya, Hélène Tigroudja ja Imeru Tamerat Yigezu.
- *** Ovttaskas cealkámušat lávdegotti miellahtuin Marcia V.J. Kran, José Manuel Santos Pais og Koji Teraya (gii váldá disseansa) buktujuvvon oainnut leat mielddusin.

1.3 Geassemánu 26. beaivvi 2019:s, njuolggadus 94 mielde, de lávdegoddi ávžžuhii erenoamášraportevrraidis bokte, vuodđuduvvon ođđa kommunikašuvdnii ja gaskaboddosaš doaibmajuiide, stáhtabeali heaitit giehtaguššamis unnidan gáibádusa mii addojuvvui guovvamánu 23. beaivvi 2013:s ja guovvamánu 20. beaivvi 2019:s, dan botta go lávdegoddi árvvoštallá kommunikašuvnna. Stáhtabealli maid oaččui dieđu das ahte ávžžuhus addojuvvui dainna eavttuin ahte oasit politihkas čadahuvvojit go lei sáhka boazologu unnideamamis, man birra ii čállojuvvo namuhuvvon gáibádusain.¹

1.4 Čakčamánu 23. beaivvi 2019:s, čoahkkingirjji njuolggadusa 94 mielde, de hilggui lávdegoddi erenoamášraportevrraidis bokte, vuodđuduvvon ođđa kommunikašuvdnii ja gaskaboddosaš doaibmajuiide, stáhtabeali ávžžuhusa mii lei ahte galgá heaittihit gaskaboddosaš doaibmajuid.

Diedut maid čáli lea ovddidan

2.1 Čáli lea sámi boazodoalli. Son jodiha ovttá siidaossosa boazodoalloorohagas nr. 20 Fálás Finnmárkkus. Siida lea boazodoallit mat ovttas doaimmahit boazodoalu dihto guovlluin. Siidaosus lea bearašjoavku dahje okta olmmoš gii gullá muhtin siidii, ja gii doaimmaha boazodoalu muhtin siidaisida vuolde. Čáli áhčči ja áddjá maid doaimmaheigga boazodoalu dassáži go heittiiga doaimmas jagiid 2001–2002 ja 2003–2004. Čáli áddjá attii bohccuidis iežas niidii, gii lea čáli siessá, ja gii gis attii iežas siidaossosa čállái 2010:s. Čállis lea álo leamaš hálidus oassálastit boazodoalus, ja mannel go lei čadahan sámi joatkkaskuvlla, de son čadahii vel boazodoalloskuvlla.

2.2 Go čáli álggii siidaossosa jodiheaddjin 2010:s, de ossosis ledje 71 bohcco. 2011:s ledje lassánan bohccot ja lohku lei 94, ja 2012:s gis 116, 2013:s gis 150, 2014:s gis 145 ja 2015:s ledje 215 bohcco. Go čáli ovddidii váidaga 2018:s, de meroštallojuvvui boazolohku ossosis leat 350. Boazolohku 2010 rájes gitta 2014 rádjái lea mearkan dasa ahte boazodoallu lei ásaandásis. Siidaossosis leat ovcci eará miellahtu. 2014–2015 boazodoalloraportta vuodul de leat čáli siesás 33 bohcco siidaossosis, ja čáli ádjás, áhčis, vieljas, oappás ja golmma vilbealis/oambealis ledje gitta njeallje bohcco rádjái juohkehaččas, dahje ii oktage boazu.

2.3 Čáli boazodoallu lea ekonomalaččat marginála mii mearkkaša ahte dainna jur birge, dahje ille birge. 2012 rájes lea doaimmas leamaš vuolláibáza. Dan áigodagas unnui sisaboahu, ja golut lassánedje. Go čáli boazodoallu lea álggahandásis, de lea dárbblaš beassat bargat bohccuid ala vai olaha ekonomalaččat ceavzilis doaimma.

2.4 Geassemánu 15. beaivvi 2007:s mearriduvvui boazodoalloláhka. Dat bodii fápmui suoidnemánu 1. beaivvi 2007:s. Paragráfa 60:s leat mearrádusat siidaossosa boazodoallologuin. § 60 vuosttaš oasi mielde galgá mearriduvvot alimus boazolohku juohke geassesiidii vuodđuduvvon daidda guohtumiida mat siiddas leat. Seammaládjje galgá, vai sihkkarastá ovddasvástideaddji geavaheami dálveguohtumiin, mearriduvvot boazolohku iešguđetge dálvesiidaide. Boazodoallolága paragráfa 60 goalmát oassi sisttisdoallá boazologu unnidanmearrádusaid jus fal lea eambbo boazu go alimus boazolohku, ja das daddojuvvo ahte siida lea geatnegahtton ráhkadit unnidanplána. Jus siida ii ráhkat dakkár plána dahje jus ii nagot dan čuovvut, de galgá juohke siidaoassi unnidit gorrelogu bokte dan logu mii lea badjel mearriduvvon boazologu. Boazodoallostivrras lea ovddasvástádus ahte unnideapmi čadahuvvo. Ja galget leat áigemearit plánaráhkadeapmái ja boazologu unnideami čadaheapmái.

2.5 Miessemánu 11. beaivvi 2005:s vuollaičáliiga gieldda- ja guovlluminstar ja sámediggepresideanta šiehtadusa gaskal stáhta eiseváldiid ja Sámedikki muhtin gulahallanvuogi ektui mat guske mearrádusaide boazodoallolágas. Dan oktavuodas ráhkadii Sámediggi posišunnotáhtaid. Posišunnotáhta beaiváduvvon guovvamánu 10. beaivvi 2006:s dajai ahte Sámediggi doarjui dan jurdaga mii lea minoritehtagáhtten vai beassá doalahit ekonomalaččat ceavzilis boazodoalu mas lei áigumuš inkluderet daid olbmuid suodjaleami mat leat ealáhusas álggahandásis. Gulahallamat loahpahuvojedje geassemánu 6. beaivvi 2006:s, ja de Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta (departemeanta) ráhkadii lánkaevttohusa mii sáddejuvvui Sámediggái guorahallamii.

¹ Stáhtabealli duodašta iežas áicamiin golgotmánu 14. beaivvi 2019 ahte lávdegotti ávžžuhusa, mas ledje gaskaboddosaš doaibmajut, de oaččui čáli geahpedangáibádusa, muhto dat ii leat ollašuvvan.

Sámediggi geahčadii láhkaevttohusa dievasčoahkkimis čakčamánu 2006 ja doarjjui dalle dien oainnu ahte siidaossosat mas leat 200 dahje unnit bohcco galget suddjejuvvot go lea sáhka boazologuid unnideamis.² Departemeanta ii lean ovttaoavilis dan evttohussii mii lei ahte suddjet unnit siidaossosiid, danne go sii oavvildedje ahte dat guhkivuollái sáhtá dagahit ealáhus-hámi mii sáhtá geahnohuhttit siida ollislaš ja gaskamearálaš gánnáhahttivuođa.

2.6 Maŋŋel go boazodoalloláhka mearriduvvui, de álggahuvvui proseassa mainna mearrida alimus boazologu orohagaide. Suoidnemánu 2. beaivvi 2011:s ozai Orohat 20 Fálá lobi doalahit eanemusat 2000 bohcco, maid departemeanta loahpas dohkkehii. 2011 loahpas lei mearriduvvon alimus boazolohku buot orohagaide, ja dasto Boazodoallohállddahus bijai orohahkii meari ráhkadit unnidanplána, danne go orohagas ledje 3105 bohcco njukčamánu 31. beaivvi 2012:s. Suoidemánu 2. beaivvi maid sáddejedje dieđu čállái. Sutnje daddjojuvvui ahte go leat eambo bohccot go mearriduvvon lohku, de dalle son lea geatnegahtton ráhkadit unnidanplána boazodoallolága mielde. Son oaččui maid dieđu ahte jus Boazodoallohállddahus ii oaččo unnidanplána áigemeari sisa, de boazodoallostivra čadaha gorrelogu mielde boazologu unnideami boazodoallolága mielde. Orohaga merre ráhkadit unnidanplána ovdal čakčamánu 10. beaivvi 2012.

2.7 Orohagas eai bohtán ovttaide unnidanplána hárrái. Njealjis guđa siidaosuseaiggádis gal ráhkadedje šiehtadusa čakčamánu 8. beaivvi 2012:s ahte ovtas galge doalahit njeallje guđasoasi ollislaš boazologus orohagas. Boazodoallohállddahus ii dohkkehan dan unnidanplána-šiehtadusa. Guovvamánu 26. beaivvi 2013 čoahkkimis mearridii boazodoallostivra gáibidit čáli unnidit siidaossosa giđđaealu. Čáli galgai unnidit ealu 116 bohccos gitta 114 bohccui ovdal njukčamánu 31. beaivvi 2013, ja 114 bohccos gitta 94 bohccui ovdal njukčamánu 31. beaivvi 2014, ja 94 bohccos gitta 75 bohccui ovdal njukčamánu 31. beaivvi 2015.

2.8 Čáli guoddalii unnidangáibádusa, ja boazodoallostivra meannudii ášši skábmamánu 20. beaivvi 2013:s. Guoddaleapmi hilgojuvvui, muhto sáddejuvvui viidaseappot departementii guorahallamii. Departemeanta hilgui guoddaleami njukčamánu 10. beaivvi 2014:s. Seammás biddjojuvvui boazodoallolága mielde 2 ruvdnosaš beaivesáhkku (sullii 0,19 amerihka dollara) juohke bohcco nammii mat leat bajimus boazologu bajabealde. Miessemánu 22. beaivvi 2015:s váiddii čáli stáhtabeali ja loktii ášši dikki ovdii Sis Finnmárkku diggegoddái mas ii dadjan doallevažžan departemeantta njukčamánu 10. beaivvi 2014 unnidangáibádusa.

2.9 Njukčamánu 18. beaivvi 2016 celkkii diggegoddii ahte geahpedangáibádus lea vuostá čáli rievtti gáhttet iežas opmodaga Eurohpalaš olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnna vuosttaš lassiprotoškola mielde ja danne ii lean fámus. Duomus deattuhii riekti ahte čáli lei okta dain hui háreve boazodolliin geasa geahpedanmearrádus garrasit váikkuha, ja ahte ulbmila livččii sáhtán olahit eará vugiiguin, ja ahte dat erenoamážit čuohcá nuorra boazodolliide álggahandásis. Departemeanta mii ovddasta stáhta guoddalii duomu Hálogalándda lágamánneriektái. Lágamánneriekti hilgui guoddaleami njukčamánu 17. beaivvi 2017:s. Dat nannii ahte geahpedanmearrádus ii leat fámus, danne go dat lei konvenšuvnna 27. artihkkala vuostá mii addá čállái rievtti ovddidit iežas kultuvrra. Riekti nannii ahte lea veadjemeahtton olahit ekonomalaš vuoittu dušše 75 sturrosaš ealuin, ja dat nannii ahte čállis ii leat sihkkarastojuvvon viidaseappot ekonomalaš gánnáhahttivuohta boazodoaluin go dien meare galgá unnidit ealu.

2 Čáli čujuha čuovvovaš Sámedikki dievasčoahkkima čakčamánu 2006 cealkámušii:

«Láhkálávdegotti evttohusa mielde, de ferte dahkkojuvvot mearrádus álgočállosa § 64 mielde. Siiddat fertejit mearridit vuolemus boazologu. Dan ferte siida ovttaoavilalaččat mearridit. Juohke oasusovddasvástideaddji mas leat eambo go unnimus lohku bohccot, maid siida lea mearridan, unnida ealu gorrelogu mielde dan logu ektui mii lea badjelis mearriduvvon logu. Jus siiddas ii leat ovttaoavilvuohta unnimus boazologu hárrái, de galgá gustot láhkálávdegotti evttohus mii lea 200 bohcco. Nie váikkuha sihkkarastit nuorra boazodolliid álggahandásis ja sihkkarastá ekonomalaččat ceavzilis boazodoalu buot boazodolliide.»

2.10 Departemeanta guoddalii duomu Alimusriektái, mii juovlamánu 21. beaivvi 2017 nannii ahte geahpedangáibádus ii rihkkon čáli vuoigatvuodaid. Riekti mearkkašahhtii ahte geahpedangáibádusa dohkalašvuohta lei das gitta ahte lea go dat konvešuvnna 27. artihkkala mielde dahje opmodaga suddjen Eurohpalaš olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnna vuosttaš lassiprotokolla mielde. Riekti namuhii ahte boazodoalloláhka mearriduvvui sihkkarastin dihte ekologalaš, kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilis boazodoalu mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, árbevieruide ja dološ virrui mii lea ávkin boazodolliide ja muđui servodahkii. Riekti mearkkašahhtii ahte boazologu geahpedeapmi boazodoallolága mielde lei gohččojuvvon boazodolliid beroštumiid mielde boadusin das go ledje guohtunguorbadeamit. Dat mearkkašahhtii Sámedikki leat ovttaoavvilis dasa ahte boazologu ferte unnidit. Ja nannii ahte gorrelogu mielde njuovvan vuhtiiváldá buot boazodolliid beroštumiid. Reguleren váikkuhii buohkaide, ja dakkár vugiin ahte stuora ealuid eaiggádat fertejedje njuovvat eanemus. Riekti mearkkašahhtii ahte geahpedanortnet deavdá dan eavttu ahte galgá leat objektiiva, govttolaš ja dárbbalaš vuhtiiváldin dihte boazodolliid beroštumiid. Dat mearridii ahte ortnet goit muhtin áiggi rivve čáli vejolašvuođa ovdánahttit doaimma nu ahte boadášii badjelbáza, muhto dajai maid su ealu leat juo nu unnin ahte dainna ii boade dohkalaš dienas. Dat mearkkašahhtii Sámedikki ledje guldalan láhkaaddinproseassas ja das lei vejolašvuohta leamaš váikkuhit regularemii. Dan konklusuvdna lei ahte čáli rievtit konvenšuvnna artihkkal 27 mielde eai lean rihkkojuvvon, ii ge su riekti doalahit opmodagas Eurohpalaš olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnna vuosttaš lassiprotokolla mielde.

2.11 Čáli mearkkašahhtá ahte geahpedangáibádus guovvamánu 26. beaivvi 2013 dagaha su fertet unnidit iežas ossosa boazologu gitta 75 bohccui. Son oavvilda veadjemeahttummin atnit boazodoalu váldoealáhussan nie unnan bohccuiguin. Dainna loguin sáhtá árvvumielde njuovvat 25 heakka jahkái, mii vástida árvvoštallojuvvon vuovdindietnasa 25 000 ruvno (árvaluvvon 2338 amerihka dollara). Jus galgá olahit boazodoallošiehtadusa mielde doarjagiid, de ferte siidaossosa jodiheaddjis leat unnimusat 50 000 ruvdnosaš dienas (árvaluvvon 4676 amerihka dollara), mas gesso eret momsadivat ovddit jagi vuodul. Ja jus vel livččii ge vuovdindienas mainna olaha buvttadusdoarjaga, de doalu doaibmagolut livčče arvat eambo go doalu doaibmadietnasat. Doalu doaibmagolut, ovdamearkka dihte doalu vistit ja fievrut, eai heive ealu sturrodahkii. Nu dadjat, de šaddá čielgasit alla gollu juohke ealli nammii daidda siidaossosiidda main leat unnit go 200 bohcco. Go galgá čuovvut geahpedangáibádusa, de čáli ii nagot doaimmahit gánnáhahti boazodoalu, mii dagaha duohta riskka dasa ahte ferte heaitit bohccuiguin. Dasa lassin 75 bohccuin dáidá lohku njiedjat vuollelii 50 heajos dálkkid dihte ja boraspiriid dihte. Čáli mearkkašahhtá ahte boazodoallolága § 16-4 nanne siidaossosa mas leat unnit go 50 dahje unnit bohcco vihtta jagi manjalaga, galgat heaittihit siidaossosa.

Váidda

3.1 Čáli čuoččuha ahte go stáhtabealli su lea gohččon geahpedit boazologu, de stáhtaoassi biehttala sus vuoigatvuoda ovddidit iežas kultuvrra ja dat rihkku su vuoigatvuodaid konvenšuvnna 27. artihkkalis. Čáli mearkkašahhtá ahte vaikko boazologu geahpidemiin boazodoallolága ollašuhttima ulbmilin sáhtá leat leamaš dohkalaš ja ulbmillaš ágga, namalassii dat ahte bisuhit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, de ii lean dat málle maid válljejedje boazologu regularemii govttolaš ii ge dárbbalaš.

3.2 Čáli mearkkašahhtá ahte geahpedangáibádus dagaha su unnidit ealus 35,6 proseanttain, dahje gitta 75 heggii. Son oavvilda alcces veadjetmeahttummin olahit ekonomalaš dietnasa nie unna eložiin, ja son bággehallá dasto heaitit bohccuiguin. Son mearkkašahhtá ahte son lei doalu álggahandásis ja barggai vuđolaččat beassat bohccuid ala vai sáhtá doaibmat gánnáhahti vugiin, dalle go boazologu unnidanmearrádus dahkkojuvui. Son ákkastallá ahte stáhtaoasi mearrádus hehte su doaimmaheames boazodoalu boazodoallokultuvrra árbevieruid mielde.³ Viidaseappot de ákkastallá ahte ii lean govttolaš iige dárbbalaš sihkkarastin várás bistevas ceavzilvuoda guovllu boazodoalus, ahte viiddidit geahpedangáibádusa smávit boazodoalloossosiidda main lea unnit go 200 bohcco, go váldá vuhtii Sámedikki oainnu mii lea ahte smávit siidaossosiid hárrái galgá leat vejolaš spiehkastit geahpedangáibádusain.

³ Čáli čujuha lávdegotti riektegeavahahkii *Kitok v. Sweden* (kommunikašuvdna 197/1985) ja *Mahuika et al. v. New Zealand* (CCPR/C/70/D/547/1993).

3.3 Čálli mearkkašahhtá vel ahte Sámediggi dievasčoahkkimis bivddii, dalle go guorahalai boazodoallolága álgočállosa mii lei oassin láhkaaddinproseassas, ahte siidaossosat main leat 200 bohcco dahje unnit go dan, galget dollojuvvo olggobeale unnidanproseassas. Departemeanta ii čuovvolan dan ávžžuhusa. Son ákkastallá ahte go eai váldde vuhtii Sámedikki oainnu, de stáhtaoasi eiseválddit leat garván ráddádallamis sámi álbmogiin ja doarvái váldimis vuhtii sin iešmearrideami ja rievtti duohta ja beaktilis oassálastimii mearridanproseassas.⁴

Stáhtabeali dárkun realitehtagažaldagain

4.1 Golgotmánu 14. beaivvi 2019 ovddidii stáhtabealli iežas dárkumiid kommunikašuvnna realitehtagažaldagain. Stáhtabealli mearkkašahhtá ahte čálli váidaga áššesuorgi lea departemeantta njukčamánu 10. beaivvi 2014 mearrádus, mii doalahii boazodoallostivrra guovvamánu 26. beaivvi 2013 ovddeš mearrádusa, mas čálli gohčohalai geahpedit iežas ealu 116 bohccos 75 bohccui ovdal njukčamánu 31. beaivvi 2015. Stáhtabealli duodasta ahte lávdegotti ávžžuhus gaskaboddosaš doaibmabijuid hárrái, mii lei ahte geahpedit ealu, ii leat čadahuvvon. Dat almmuha čálli leat soahpan eará boazoeaiggádiiguin sirdit eatnasa iežas bohccuin eará orohahkii ovdal 2019 loahpa. Geavahettiin dávvgasvuoda ja iešstivrejumi vejolašvuoda maid boazodoalloláhka 2007 addá, de lea čálli gávdnan vuogi movt sáhtá čuovvut departemeantta mearrádusa.

4.2 Stáhtabealli fuomašuhhtá ahte boazodoalu doaimmahanvuoigatvuohta sámi boazodoalloguovllus lea várrejuvvon sámi álbmogii. Sullii 94 proseantta buot bohccuin Norggas leat sámi boazodoalloguovllus, mii lea Hedmárkku fylkka rájes lullin gitta Finnmárkku fylkii, mii lea riikka davimus fylka. Vaikko viiddis guovllut adnojuvvojit boazodollui, de lea deatta boazodollui ja guohtoneatnamiidda dálá boazodolliin ja ovttaskas olbmui geat hálidit beassat ealáhussii, leamaš stuoris juo mángalot jagi ja dagahan dili váttisin. Dan dihte šattai badjelmeare guodoheapmi áittan elliid ja ealáhusa buresbirgemii dalle go boazodoalloláhka mearriduvvui 2007:s, ja dat livččii sáhtán dagahit duodalaš vahágiid guovllu sámi boazodollui boahhtevaš jahkečuđiid guhkitáigge guohtoneatnamiid vahágiid geažil. Danne lei dárbu láchit dili nu ahte šaddá ekologalaš ceavzilis boazodoallu mas boazolohku heivehuvvo daid guohtunresurssaid mielde mat leat, sihkkarastin dihte birgema boahhtevaš boazodolliide. Danne lei hirbmat deatalaš ahte lihkostuvaimet geahpedit boazologu ceavzilis dássái.

4.3 Dan vuodul mearridii Stuoradiggi bidjat gorrelogu mielde geahpedannjuolggadusa 2007 boazodoalloláhkii. Seammás mearridii láhkačoahkkinn juolggadusa galgat leat sekundára hámis, ja dat mearkkaša ahte a) gusto dušše dan muddui go orohat ii leat atnán daid vejolašvuodaid mat siskkáldas iešmearrideapmi addá boazodolliide gávdnat molssaevttolaš ortnegiid jus eai hálit geahpidit ealuid gorrelogu mielde, ja b) gusto dušše gaskaboddosaččat dassázii go geahpideapmi lea čadahuvvon. Maŋnel go láhka bođii fápmui 2007:s, de atne ealáhus ja iešguđet orohagat sullii njeallje jagi mearridit alimus boazologu man guđege siidda guohtoneatnamat sáhtte gierdat. Dat lei deatalaš vai sáhtá čielggadit guđemuš siiddain leat beare olu bohccot, ja danne fertejit geahpedit boazologuideaset. Fágaidrastideaddji bargujoavku ásaheavvui ja das ledje boazodoallit, dutkit ja departemeantta ovddasteaddjit, man mihttun lei gávdnat heivvolaš meriid go galgá mearridit ceavzilis alimus boazologu juohke siidda nammii. 2011 loahpas lei mearriduvvon alimus boazolohku buot orohagaide ja siiddaide. Dušše Finnmárkku fylkka ledje 29 siidda, main ledje 289 siidaossosa, main ledje badjelmeare bohccot ja mat ferteje unnidit ealuideaset oktiibuot 42 700 bohccuin. Dan 29 siiddas ja sin 289 siidaossosiin čuvvo buohkat – earret čálli – geahpedangáibádusa, ja ovttaš sii nagodedje geahpedit boazologu oktiibuot 191 012 heakkas boazodoallojagis 2011/2012 gitta 145 795 heggii boazodoallojagi 2014/2015 loahpas.

⁴ Čálli čujuha deike *Mahuika et al. v. New Zealand*.

4.4 Stáhtabealli deattuha ahte gorrelogu mielde geahpidannjuolggadus biddjojuvvui boazodoalloláhkii dainna mihtuin mii lea namuhuvvon lága 1-1 §:s, namalassii láhčit dili ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis dili boazodoalus mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, árbevirrui ja árbevieruide boazodoalloálbmogii ja muđui servodahkii. Lága § 60 nanne njuolggadusaid siiddaid boazologu mearrideapmái. § 60-3 cealká ahte jus boazolohku siidaosis lea badjel dán alimus logu, de ferte siida ráhkadit geahpedanplána. Jus siida ii daga dan dahje ii nagot ollašuttit plána, de galgá juohke siidaoassi geahpedit liigelogu gorrelogu njuovvanvuogi mielde.

4.5 Stáhtabealli ákkastallá ahte dalle go čálli álggii siidaoasi jodiheaddjin, de eai addán Fálá guohtoneatnamat sutnje makkárge vuoigaduvvon vuordámuša beassat lasihit boazologu, danne go orohaga guohtumat ledje lunddolaš bajimus ráđji boazolohkui maid ceavzilis doaibma sáhtášii doarjut. Go čálli válddii badjelasas siesás siidaoasi 2010:s, de lei Fálá orohaga bajimus boazolohku 1300. Seammás lei duohta boazolohku 2009/2010 boazodoallojagis 2196. Danne ii lean 2010:s sadji viidáseappot alidit boazologu guđege siidaosis. Stáhtabealli fuomášuhtá maid ahte orohagas leat mañimus jagiid leamaš hui vuollin oppalaš njuovvandeattut, ja dat ledje buot vuolimusas boazojagi 2016/2017, go deaddu njiejai 13,9 kg:ii. Dat čájeha ahte ii lean vejolaš lasihit orohaga boazologu ja dat dagai čielggasin ahte čálli bággejuvvo geahpedit ealu.

4.6 Go guoská čálli gáibádusaide konvenšuvnna 27. artihkkala vuodul, de fuomášuhtá stáhtabealli čielggasin ahte sámi álbmot lea álgoálbmot, ja dasto unnitlohku konvenšuvnna 27. artihkkala mearkkašumis, ja viidáseappot de lea čielggas ahte boazodoallu lea oassi sámi kultuvrras. Stáhtabealli deattuha goit ahte go boazodoallu sáhtá leat maiddá gávppálaš doaibma, de dat atná dárbblašlažžan geardduhit ahte sátni “kultuvra” čujuha dan *eallinvuohká*i, mii lea boazodoalus, iige boazodoalu ekonomalaš beliide nu movt dat lea⁵. Stáhtabealli ákkastallá maid dainna ahte mearrádus ii čujut ahte kultuvravuoigatvuohta ii sáhte regulerejuvvot, ahte sátni ii čujut dasa ahte ii sáhte reguleret. Dat ákkastallá danne dainna ahte artihkal 27 ii hehte stáhta reguleret muhtun doaimma, maiddá dain áššiin gos doaibma lea deatalaš oassi muhtun čearddalaš joavkku kultuvrras.

4.7 Stáhtabealli cealká ahte mearrádus mii mielddisbuvttii čállái geahpedangáibádusa ii leat rihkkon čálli vuoigatvuodaid 27. artihkkala vuodul danne go čálli ii leat gildojuvvon bisuhit dan rievtti ahte doalahit sámi boazodoallokultuvrra čuovvovaš sivaid geažil: i) Geahpedanmearrádus mielddisbuvttii áigeráddjejuvvon geatnegasvuoda geahpedit boazologu 116 heakkas gitta 75 heggii ja dainna lágiin dagahit siidda boazologu njiedjat ceavzilis dássái. ii) Mearrádus lea áigeráddjejuvvon ja danne dat dušše gaskaboddosaččat eastada čálli loktet boazologu. Go mearrádus lea doahhtaluvvon, de beassá son lasihit iežas boazologu nu guhká go lea sadji dákkár lassáneapmái dan bajit boazologu siskkobealde mii lea 2000 heakka maid siida sáhtá doalahit. iii) Juohkehaš dan guđa siidaosis gohčohalai čadahit gorrelogu geahpedeami mii lei 35 proseantta iežas ealus ja galggai dainna lágiin guoddit geahpedeami geatnegasvuoda ovttaš ja iežas návccaid mielde, nu ahte dat dagahivččii vuoiggalaš meannudeami buot siidda sámi boazodolliide ja sihkkarasttášii dásseid meannudeami konvenšuvnna 26. artihkkala mielde. iv) Mearrádus ii hehtten čálli lobalaš vuoigatvuoda eaiggáduššat bohccuid ja oassálastit boazodoalu eallinvuohká. Duohtavuodas mearrádus dagahii čállái vejolašvuoda joatkit seammaládje dainna eallinvugiin mii lea boazodoalus maid sáhtášii vuordit go hágai siidaoasi jagis 2010. Stáhtabealli deattuha man deatalaš lea, ahte ášši árvvoštalađettiin ii vajálduhte dán beali áššis, ahte jus čálli beassá alidit boazologu, de dat dagaha heajos váikkuhusaid daid eará joavkkuid ášahuvvon eallinvuohká. Ii ovttašge dain bearrašiin leat stuora sisabohtu boazodoalus. Ii leat jáhkehahti ahte eanas joavkkut geain váldodienasin lea boazodoallu, nagodit olu geahpedit ealuideaset. Jus čálli ja eará smávit siidaosit Fálás livčče galgan beassat lasihit boazologuset, de dat bággešii ášahuvvon bearrašiid geahpedit ealuideaset eambo go gorrelogu vugiin, ja de šattaše bistevaš váikkuhusat ášahuvvon boazodolliide.

⁵ Stáhtabealli čujuha oppalaš kommentárii nr. 23, teakstaoasaš. 7 ja *Kitok v. Sweden* (kommunikašuvdna 197/1985), teakstaoasaš. 9.2.

4.8 Stáhtabealli fuomášahtta viidáseappot ahte boazodoallolága mielde boazojuoahkin sámii siidaossosiid gaskka lea siskkáldas ášši siidaossosiin. Movt geahpedeapmi galgá dahpáhuvvat jus boazolohku lea menddo stuoris, lea maid vuostazehttiin siskkáldas ášši. Fálá siida livččii danin sáhtttán suodjalit čálli álkkes eanetlogu mearrádusa bokte mii bijai bajimuš rájá boazolohkui juohke siidaossosii. Molssaektun, de livčče siidaossosat sáhtttán soahpat unnidanplána, dahje čálli livččii sáhtttán nannet iežas vuoigatvuodaid daid eará siidaossosiid vuostá riekteáššiin. Dan oktavuodas fuomášuhtta stáhtabealli ahte Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi gáibidii ahte mánga ášši báhcet sámii boazodoallobargiid siskkáldas iešstivrejupmái dain konsultašuvnnain mat čadahuvvojedje ovdal go boazodoalloláhka dohkkehuvvui. Go dát gáibádus guldaluvvui, de livččii vuordamuš ahte ealáhus ávkkástallá daid vejolašvuodaid maid dat buktá. Ferte váldit vuhtii ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadus lea sekundára.

4.9 Stáhtabealli ákkastallá ahte boazodoallolága mielde gorrelogu geahpedeami njuolggadus sihkkarastá govttolaš balánssa smávva ja stuorra siidaossosiid beroštumiid gaskkas, ja ahte čálli áššis gorrelogu geahpedeapmi miellidisebuvttášii ahte gaskavuohta sierra siidaossosiid gaskkas lei seamma mannel geahpedeami. Dát lea erenoamáš deatalaš danin go dat eará sámii siidaossosat ja bearrašat Fálás maid beasašedje čujuhit iežaset individuála vuoigatvuodaide konvenšuvnna 27. artihkkala vuodul.

4.10 Čálli gáibádusa ektui ahte sámiiid vuoigatvuodát galget guldaluvvot, mearkkaša stáhtabealli ahte čadahuvvojedje konsultašuvnnat ovdal go boazodoalloláhka dohkkehuvvui. Oktiibuot čadahuvvojedje čieža konsultašuvnna Sámedikkiin ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaservviin. Manjil go konsultašuvnnaiguin ledje geargan geassemánu 2006 loahpas, de ráhkadii departemeanta lálkkaevttohusa mii sáddejuvvui Sámediggái meannudeapmái dievasčoahkkimis, ja dasa lassin oáččui Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi vejolašvuoda cealkit loahppaevttohusa. Sámedikki evttohus suodjalit siidaossosiid main leat unnit go 200 bohcco geahpedanproseassas, masa čálli čujuha, lei vuoigaduvvon politihkalaš oaidnu. Go njuolggadus gorrelogu geahpedeami birra mearriduvvui, de Stuorradiggi válljii čovdosa mii lei cambbo ovttalágan ealáhusa gáibádusain eanet autonomiijai ja dárbbuin suodjalit ášahuvvon bearrašiid geain lea boazodoallu váldodienasin. Dán oktavuodas deattuha stáhtabealli dárbbu árvvoštallat boazodoalloláhkaásaheami ollislaččat, ja atnit árvvus daid iešstivrenevejolašvuodaid mat addojuvvojit sámii boazodollui. Loahpas stáhtabealli čuoččuha ahte hálldahusa mearrádusproseassas sihkkarastojuvvojedje maiddái sámii beroštumit, go golmmás dain čieža boazodoallostivrra áirasis geat álggos gohččo gorrelogu geahpedeami, leat sápmelaččat.

4.11 Stáhtabealli fuomášuhtta viidáseappot ahte unnitlogujoavkku vuoigatvuohta guldaluvvot ii leat mielde ovddit áššiin maid lávdegoddi lea giedahallan, mat leat seammaláganat go dálá ášši, namalassii áššiin main ovttaskas olmmoš gáibida vuoigatvuodaid mat leat vuostálagaid eará ovttaskas olbmuid beroštumiiguin ja parallealla vuoigatvuodaid geavaheapmái joavkku siskkoabealde⁶. Gažaldat guldaluvvonvuoigatvuoda birra ii leat danin áigeguovdil go galgá mearridit leago namuhuvvon áššis leamaš konvenšuvnna 27. artihkkala rihkkun. Nuppi dáfus, vaikko gullanvuoigatvuohta galggašii gustot dán áššis, de čuoččuha stáhtabealli ahte dákkár kriteraid fertejit leamaš devdon. Gullanvuoigatvuohta ii sáhte dohkálaččat ipmirduvvot vetovuoigatvuohtan dahje vuoigatvuohtan mearridanproseassa dihto bohtosii. Ulbmilin álggahit formálalaš prosedyra 27. artihkkalis ferte leat ahte unnitlogujoavku searvá proseassa sihkkarastit ahte fáktat ja beroštumit mat gusket unnitloguálbmogiidda čalmmustahttojuvvojit dainna ulbmiliin ahte juksat ovttaoavilvuoda evttohuvvon doaibmabijuid hárrái.

4.12 Stáhtabealli ákkastallá danin ahte bohccuid juohkin sierra siidossosiid gaskka lea nullasummaspeallu, mas juohke ealli mii lasihuvvo čálli ealus, miellidisebuktá vástideaddji geahpedeami nuppi bearraša ealus. Eará sániiguin, de lea riiddu gaskal daid individuála vuoigatvuodaid maidda čálli lea čujuhan ja daid parallealla vuoigatvuodaid ja beroštumiid gaskkas mat leat eará siidaossosiin. Siskkáldas beroštumiid riidu earuha dán ášši áššiin gos stáhtat váldet resurssaid unnitlogu álbmogis stuorát servodahkii ávkin, nugo *Poma Poma v. Peru*⁷ dahje golmma áššis *Länsmän et al v. Suopma*⁸. Riikkabealli čujuha maid lávdegotti riektegeavahakkii áššis *Kitok v. Ruotta*⁹ ja *Mahuika et al. v. New Zealand*¹⁰ ja čuoččuha ahte áššiin gos leat siskkáldas beroštumiid riiddut, ii leat konvenšuvnna 27. artihkkala rihkkun jus a) kulturdoaimmaid gáržžideapmi bálvala guoskevaš joavkku beroštumiid, ja b) lea govttolaš ja objektiiivlaš vuoduštus gáržžideapmái mii biddjojuvvo ovttaskas olbmui gii lohka iežas leat eahpevuoigalaččat gilláme.

⁶ Stáhtabealli čujuha *Lovelace v. Canada* (CCPR/C/13/D/24/1977), *Kitok v. Sweden, and Paadar et al v. Finland* (CCPR/C/110/D/2102/2011).

⁷ *Poma Poma v. Peru* (CCPR/C/95/D/1457/2006)

⁸ *Länsmän et al v. Finland*, (CCPR/C/52D/511/1992), (CCPR/C/58/D/671/1995) ja (CCPR/C/83/D/1023/2001).

⁹ *Kitok v. Sweden*, teakstaosáš 9.8.

¹⁰ *Mahuika et al. v. New Zealand* (CCPR/C/70/D/547/1993), teakstaosáš 9.6.

4.13 Dán áššis ákkastallá stáhtabealli ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadus doarjjui guoskevaš siiddaid beroštumiid, go badjelmeare guohtuma boadusin lei dárbu geahpedit boazologu. Sámediggi lei maid ovttaoaivilis das ahte boazologu ferte geahpedit. Dan ollašuhttima várás eiseválddit bidje johtui njuolggadusa mii dagai vejolažžan doaibmi ollašuhttima. Čoavddus lei ovttárvosaš giedáhallan gorrelogu geahpedeami hámis. Stáhtabealli fuopmášahtta, ahte láhkaásahusa hábmedettiin departemeanta deattuhii, ahte unnimus siidaossosiid suodjaleapmi sáhtta addit ealáhussii heajut struktuvrra ja ahte dat sáhtta heajudit oppalaš ja gaskamearálaš gánnáhahttivuođa. Departemeanta oaivvildii ahte vejolašvuohta doaimmahit ekonomalaččat gánnáhahtti boazodoalu sáhtta hehttejuvvot.¹¹

4.14 Stáhtabealli fas čuoččuha ahte čáli ealu gorrelogu geahpedeami njuolggadusa geavaheamis lei dohkálaš ja objektiivva vuodustus. Go válddii atnui gorrelogu geahpedeami njuolggadusa, de válljejuvvui dakkár vuohki mii mearkkašii ahte buohkat bidje iežaset vejolašvuođaid mielde ja nu juogadedje geatnegasvuoda geahpedit ealuid dohkálaš vuogi mielde. Stáhtabealli fuomášuhtta ahte boazodoalu gánnáhahttivuohta oppalaččat lea vuollin, ja ahte ealáhus lea stáhta doarjaga duohken. Heajos gánnáhahttivuođa sivvan ii leat dat ahte boazodoalus ii leat vejolaš dinet ruda, muhto go leat menddo ollu olbmot ja menddo ollu bohccot mielde vai ealáhusas olbmot ollasit nagodit birget. Stáhtabealli čuoččuha ahte lea vealtameahttun sihkkarastit vuoiggalaš ja dásseárvosaš meannudeami eará boazoeaiggádiidda ahte čáli ii oaččo ávkki vuostálastit geahpedemiid go earát leat váldán iežaset ovddasvástádusa seailluhit sámi boazodoallokultuvrra boahttevaš buolvvaide.

Čáli cealkámušat stáhtabeali áicamiidda realitehta gažaldagain

5.1 Guovvamánu 3. beaivvi ja njukčamánu 17. beaivvi 2020 buvttii čáli iežas cealkámušaid stáhtabeali fuomášumiide. Son fas čuoččuha ahte 2013:s addojuvvon geahpedanmearrádus dagahii su vuoigatvuodaid rihkkujuvvot konvenšuvnna 27. artihkkala mielde. Son mearkkaša stáhtabeali ákka ahte geahpedanmearrádus lea áigeráddjejuvvon, muhto čuoččuha dattetge ahte mearrádusas leat guhkesáiggi váikkuhusat ja dan sáhtta guhkidit gitta viđa jahkái.

5.2 Čáli mearkkaša stáhtabeali ákkastallama ahte siidda miellahtuid gaskkas livččii sáhtttán gávdnot čoavddus mii livččii sáhtttán suddjet su boazodoallin geas lea unna boazodoallu. Son čuoččuha ahte dat lei dušše teorehtalaš vejolašvuohta go álo leat muhtin lahtut geat eai searvva dakkár šiehtadussii. Son geardduha ákkastallama ahte ii šatta vejolaš doaibmat gánnáhahtti vugiin dušše 75 bohccuin, ja ákkastallama ahte go Sámediggi árvvoštalai boazodoalloláhkaevttohusa čakčamánu 2006, de dat doarjjui árvalusa suodjalit siidaossosiid main leat 200 dahje unnit bohcco jus geahpeduvvo, ja dat lei evttohus man maiddái Boazosápmelaččaid Riikkasearvi doarjjui. Dat ii goittotge ožžon doarjaga departemeanttas ja nu ii lean mielde lágas. Nu ii váikkuhan boazodoalloealáhusa ja Sámedikki oassálastin lága sisdollui, mii mielddisbuktá ahte konvenšuvnna 27. artihkkala beaktilis oassálastima gáibádus ii sáhte adnojuvvot ollašuvvan. Sámediggi ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi lea diehttelasat dat mat heivejit buoremusat čielggadit sámi álbmoga ja boazoealáhusa beroštumiid. Čáli ákkastallá viidáseappot ahte čuovvumušain go suodjalit siidaossosiid main leat unnit go 200 bohcco, de livčče maid šaddan ráddjejuvvon váikkuhusat daid stuorát siidaossosiidda. Son čujuha boazologu regulerema bargjoavkku raportii 2012:s mas mánga departemeantta, Sámediggi ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oassálaste, ja mas celkojuvvui ahte Oarje-Finnmárkkus, masa Fálá orohat gullá, ledje 15:s 157 siidaossosis unnit go 200 bohcco ovdal go geahpedanmearrádusat addojuvvojedje.

5.3 Čáli ákkastallá viidáseappot ahte Sámedikki ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oaidnu unnimus siidaossosiid hárrái mielddisbuktá maiddái dan ahte dán áššis ii leat riidu oktagaslaš ja kollektiivvalaš unnitlogu vuoigatvuodaid gaskkas, ja ahte jus Sámedikki árvalusa livččii čuovvolan, de su eallu livččii suodjaluvvon geahpedeamis. Son ákkastallá maid ahte geahpedanmearrádus su guovdu ii lean dárbbášlaš sihkkarastit boazoealáhusa viidasit gánnáhahttima ja buresbirgejumi. Mearrádus ahte ii suodjalit smávimus siidaossosiid ii dahkkojuvvon danne go lei dárbu, muhto dat lei vuodđduvvon árvvoštallamii das movt heivvolaš ealáhusstruktuvra galggai leat.

¹¹ Stáhtabealli čujuha Alimusrievtti dupmui HR-2017-2428-A (ášši nr. 2017/981), dáhtonaston juovlamánu 21. beaivvi 2017, teakstoasáš 80–82.

Eambbo áicamat stáhtabealis

6.1 Geassemánu 4. beaivvi 2020 ja skábmamánu 3. beaivvi 2021 ovddidii stáhtabealli viidáset fuomášumiid diediheami birra. Das fuomášuhttet čálli čuoččuhusaid ahte čovdosiid gávdnan siiddas lei dušše teorehtalaš vejolašvuohta danin go geahpedanplána gáibidii ovttamielalaš mearrádusa guda guoskevaš siidaossosa bealis. Stáhtabealli doalahá iežas oainnu ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadus lea sekundára, ja ahte boazodoallolágas eaktuduvvon siskkáldas iešstivrejupmi addá realisttalaš vejolašvuođaid váikkuhit dasa mo geahpedannoaddi galgá juogaduvvot siidaossosiid gaskka jus boazolohku lea eanet go bajimus lobálaš boazolohku siidaossosis. Siidda vejolašvuohta suodjalit unnimus siidaossosiid go bidjá bajimus rájá juohke siidaossosii, gáibida dušše álkkes eanetlogu jienaid.

6.2 Stáhtabealli ákkastallá ahte vai čálli beassá lasihit iežas ealu, de ferte muhtin eará geahpedit iežas ealu seamma olu bohccuiguin. Das čuoččuhuvvo ahte dákkár dilis, mas čálli beroštumit leat njuolgut orohaga eará siidaossosiid vuostá, lea gažaldat ahte lea go govttolaš ja objektiiivvalaš vuoduštus bidjat gáržžideami ovttaskas olbmui gii lohka iežas leat eahpevuoiggaláččat vahágahttojuvvon.¹² Stáhtabealli ii leat ovttaoavivis dainna ahte mearrádus geahpedit bohccuid logu 75 heggii lea dahkan čálli boazodoalu dakkárin mii ii leat gánnáhahtti. Das čuoččuhuvvo ahte čálli duođaid oazžu buoret ekonomalaš bohtosa 75 dearvvaš ja buriin bohccuin go 116 heajos bohccuin. Stáhtabealli ii vuosttil ahte čállái jáhkkinis šaddá váttisin doalahit boazodoalu váldodienasláhkkin 75 heakkain. Muhto dat fas čuoččuha ahte mearrádus gorrelogu geahpedeami birra lea gaskaboddosaš, go dat guoská dušše dan áigodahkii goas geahpedeapmi galggai dáhpáhuvvat. Nu ii hehte mearrádus čálli lasihit iežas boazologu boahtteáiggis. Lea go vejolaš čálli ealu stuoridit boahtteáiggis, lea duohta gažaldat mii ii mearriduvvo áigeráddjejuvvon mearrádusa bokte. Dákkár vejolašvuohta sáhtášii ášahuvvot jus muhtin eará siidaossosat unnidit ealuideaset, dahje jus siidaossosat ávkkástallet daid iešmearridanvejolašvuođaid mat leat boazodoallolágas. Dat orohat gosa čálli gullá, sáhtá ovdamearkka dihte rievdatit orohaga geavahannjuolggadusaid dan bokte ahte biddjojuvvon ráđji alimus boazolohkui juohke siidaossosii, nu ahte čálli oazžu vejolašvuođa stuoridit iežas ealu. Dasa lassin ii galgga vajálduhttit ahte čálli beassá oassálastit boazodoalu eallinvuohkáii seamma olu go su siessá dagai. Boazolohku siesá siidaossosis dan logi jagis ovdal go čálli oáččui siidaoasi 2010:s lei vuollel 71 bohcco eanaš áigodagas ovdal go čálli hágai siidaoasi.

6.3 Go guoská gažaldahkii man olu bohccot čállis ledje ealus geahpedanmearrádusaid áigge, de deattuha stáhtabealli ahte 116 lei dat boazolohku man čálli lei diedihán eiseválddiide boazojagi 2011/2012. Dát lei áidna lohku mii lei gávdnamis go geahpedanproseassa siiddas álggahuvvui guovvamánus 2013, danin go jagiid 2012/2013 logut eai diedihuvvon ovdal cuoŋománu 1. beaivvi 2013. Stáhtabealli čuoččuha danne ahte lei riektá geavahit logu 116 boazologu geahpedeami vuodđun. Vaikko movt livččii, de ii sáhte leat mearrideaddji gažaldat ledje go čállis 116 vai 150 bohcco. Deataleabbo lei ahte sus ii lean dohkálaš vuordamuš lasihit ealu 71 bohccos 2010:s go siida lei dalle juo dievva. Go maŋŋil lasihii boazologu, vuos 150:i ja de 300–350:i, de lei dat lága vuostá ja das ledje negatiiva váikkuhusat orohaga eará boazodolliide. Maiddá stáhtabealli deattuha ahte ii konvenšuvnnas iige eará sajis leat vuodđu dakkár njuolggadussii mii sihkkarastá boazoeaiggádii dihto ekonomalaš bohtosa. Badjelmeare ásaheami ja badjelmeare guodoheami dilis dákkár njuolggadus sáhtášii uhkidit boazodoalu boahttevaš buolvvaide, go livččii šaddan praktihkalaččat veadjemeahttumin geahpedit boazologu ceavzilis dássái.

12 *Mahuika et al. v. New Zealand*, teakstaoasáš 9.6.

Goalmmát beali cealkámuš ovddiduvvon Sámedikkis Norggas ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvis – čállingotti čoahkkáigeassu

7. Geassemánu 3. beaivvi 2019 ovddidii Sámediggi Norggas goalmmát beali cealkámuša váidagii Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi doarjagiin. Čállošis hálidit čilget našunála mearrádusaid čálli áššis lávdegotti ovddeš riektageavahaga vuodul, našunála lánkaásaheami dagahan vejolaš uhkádusaid čálli vuoigatvuhtii ovddidit iežas kultuvrra ja su váilevaš beaktilis oassálastima mearrádusdihkama proseassas. Eambo dieđuid goalmmát beali cealkámuša ovdanbuktimis ja stáhtabeali fuomášumiin dasa gávnnat mildosis 1, mii gávdno dušše eanjalasgillii.

Vuosteákkat ja prosedyrat lávdegoddái

Dohkkehahttivuođa árvvoštallan

8.1 Ovdal go lávdegoddi váldá beali čuoččuhussii muhtin kommunikašuvnnas, de ferte dat iežas doaibmanjuolggadusa 97 njuolggadusa mielde mearridit lea go kommunikašuvdna dohkálaš lasseprotokolla vuodul.

8.2 Lasseprotokolla 5 artihkkala (2) (a) gáibádusa mielde lea lávdegoddi mearridan ahte seamma ášši ii guorahallojuvvo eará riikkaidgaskasaš guorahallamis ii ge soabadanprosedyras.

8.3 Lávdegoddi mearkkaša čálli čuoččuhusa ahte son lea geavahan buot doaibmi sisriikkalaš čovdosiid mat sus ledje. Lávdegoddi fuomášahtta ahte stáhtabealli ii leat vuosttaldan dálá gulahallama dohkálašvuoda, ja danne oaiuvilda lávdegoddi ahte lasseprotokolla 5 artihkkala (2) (b) gáibádusat leat devdojuvvon. Dat árvvoštallá viidáseappot ahte čálli lea doarvái bures duodaštan iežas gáibádusaid konvenšuvnna artihkkala 27 vuodul dohkkehahttivuođa ektui, ja joatká árvvoštallat realitehtagazaldagaid.

Realitehtagazaldagaid árvvoštallan

9.1 Lávdegoddi lea meannudan kommunikašuvnna buot dieđuid vuodul maid lea ožžon oassebeliin, lasseprotokolla artihkal 5 (1) mielde.

9.2 Lávdegoddi mearkkaša čálli čuoččuhusa ahte go stáhtabealli lea su gohččon geahpedit boazologu, de lea dat biehttalan sus vuoigatvuoda ovddidit iežas kultuvrra, rihkkumin su vuoigatvuodaid konvenšuvnna 27. artihkkalis. Lávdegoddi mearkkaša viidáset čálli ákkastallama ahte go ii leat váldán vuhtii Sámedikki ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi oainnuid, de eai leat stáhta soahpamuša eiseválddit doarvái bures gulahallan sámi álbmogiin eai ge gudnejahttan sin vuoigatvuoda duodalaš ja beaktilis searvamii mearrádusdihkama proseassas, vuostálagaid konvenšuvnna 27 artihkkala gáibádusaiguin. Lávdegoddi mearkkaša stáhtabeali ovdanbuktima ahte mearrádus addit čállái geahpedanmearrádusa ii leat rihkkun su vuoigatvuodaid konvenšuvnna 27. artihkkala vuodul danne go čállis ii leat biehttaluvvon vuoigatvuodta ovddidit sámi boazodoallokultuvrra. Dat mearkkaša stáhtabeali viidáset ákkastallama das, ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadus, nu movt lea mearriduvvon boazodoallolágas, doarjjui váikkuhuvvon siiddaid beroštumiid go lei dárbu geahpedit boazologu siiddain badjelmeare guodoheami geažil, ja ahte lei govttolaš ja ulbmillaš vuodoštus heivehit geahpedannjuolggadusa čállái. Dás fuomášuhttojuvvo maiddá stáhta beali ákkastallan das ahte čadahuvvojedje viiddis konsultašuvnnat sámi álbmogiin ovdal go boazodoalloláhka mearriduvvui, ja viidáseappot stáhtabeali ákkastallama ahte lea riidu gaskal čálli čujuhan individuála vuoigatvuodaid, ja eará siiddaid parallealla vuoigatvuodaid ja beroštumiid boazologuid ektui mat fertejit geahpedit ealuid.

9.3 Lávdegoddi muittuha ahte artihkal 27 ásaha ja dohkkeha ahte unnitlogujovkui gullevaš olbmuid miedihuvvo vuoigatvuohta mii lea sierranas ja lea lassi eará vuoigatvuođaide maid buot olbmot sáhttet návddašit konvenšuvnna vuodul.¹³ Artihkal 27 mielde unnitloguavkkuide gullevaš olbmui ii galgga gildojuvvot vuoigatvuođa ovddidit iežas kultuvrra, seammás go sis livččii dát vuoigatvuohta heivehuvvon geatnegasvuođaide mat bohtet artihkkalis 27.¹⁴ Dáid vuoigatvuođaid geavaheapmi sáhttá gáibidit positiiva lálkkaasahusaid ja doaibmajuid mat sihkkarastet unnitloguálbmoga lahtuid doaibmi oassálastima mearrádusaide mat gusket sidjiide. Dát vuoigatvuođat fertejit suodjaluvvot sihkkarastin dihte ahte kultuvrralaš identitehta seailu ja ain ovdána, mii riggodahttá olles servodaga struktuvrra.¹⁵

9.4 Lávdegoddi fuomášahtá ahte čáli dán áššis gullá álgoálbmogii konvenšuvnna artihkkala 27 mearkkašumis ja nu sus lea vuoigatvuohta ovddidit iežas kultuvrra. Ii leat eahpádus ge ahte boazodoallu lea deatalaš oassi namuhuvvon kultuvrras.¹⁶ Dán oktavuođas lávdegoddi muittuha iežas ovddes riektegeavahaga, mii čájeha ahte ekonomalaš doaimmat sáhttet gullat artihkkala 27 atnima vuollái jus dat leat deatalaš oassin álbmoga kultuvrras.¹⁷ Lávdegoddi muittuha maiddá ahte álgoálbmogiid kulturovddideapmi sáhttá čadnojuvvot gullat eallinvuohká mii lea čadnojuvvon sin árbevirolaš eatnamiidda, guovlluide ja riggodagaide, earret eará dakkár árbevirolaš doaimmaide go bivdu ja guolásteapmi, ja ahte dán vuoigatvuođa suodjaleapmi ‘galgá sihkkarastit ahte kultuvrralaš identitehta seailu ja ovdána ain’¹⁸. Danne galget ‘kultuvrralaš árvvut ja vuoigatvuođat mat leat čadnon álgoálbmogiid árbevirolaš eatnamiidda ja luondduoktavuhtii, gudnejahttojuvvot ja suodjaluvvot, nu ahte sin erenoamáš eallinvuohki ii billahuvvá’¹⁹. Lávdegoddi muittuha viidáseappot iežas riektegeavahaga ahte ‘álgoálbmogiid lagaš čanastagat eatnamii galget dohkkehuvvot ja ipmirduvvot sin kultuvrra, vuoigatvuođa, ollisvuođa ja ekonomalaš birgejumi vuodđun’; ahte sin oktavuohta eatnamiidda lea materiálalaš ja vuoigatvuođa elemeanta maid sii fertejit ollásit ovddidit ‘vai sáhttet seailuhit iežas kulturarbbi ja sirdit dan boahhtevas buolvvaide’, ja ahte dat lea danin eaktun dasa ahte ‘eastadit sin álbmoga jápmimis’²⁰.

9.5 Lávdegoddi fuomášahtá ahte čáli guoská njuolga boazodoallolága njuolggadussii ja gohččumiidda maid son lea ožžon geahpedit iežas boazologu 75 bohccui. Das fuomášahtá, ahte ii oktage oassebealli vuosttil dan, ahte boazodoallolága mielde geahpedeami regulerema ulbmilis ledje govttoláš ja ulbmillaš ulbmilat, namalassii seailuhit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu. Muhto bealit eai leat ovttaoavilis daid vugiid ektui mat leat válljejuvvon geahpedit boazologu, ja ledje go ovdalis namuhuvvon vuogit govttoláččat, vuogaiduvvon ja dárbbášlaččat. Dán oktavuođas fuomášahtá lávdegoddi stáhtabeali ákkastallama, ahte boazodoallolága mielde gorrelogu geahpedeami njuolggadus sihkkarastii govttoláš balánssa gaskal

¹³ Oppalaš kommentára nr. 23 (1994), teakstaoasáš 1.

¹⁴ *Mahuika et al v. New Zealand*, teakstaoasáš 9.4 (CCPR/C/70/D/547/1993). Geahča maid *Länsman et al. v. Finland* (CCPR/C/83/D/1023/2001), teakstaoasáš 10.1.

¹⁵ Oppalaš kommentára nr. 23, teakstaoasáš 6.1 ja 9, *Poma Poma v. Peru*, teakstaoasáš 7.2 ja *Roy v. Australia*, teakstaoasáš 8.2-3.

¹⁶ Geahča maid ovdamearkan *Paader v. Finland* (CCPR/C/110/D/2102/2011), teakstaoasáš 7.5.

¹⁷ *Mahuika v. New Zealand*, teakstaoasáš 9.3, *Kitok v. Sweden*, teakstaoasáš 9.2.

¹⁸ Oppalaš kommentára nr. 23, teakstaoasáš 3.2, 7 ja 9; *Campo Agua’ë Indigenous community v. Paraguay* (CCPR/C/132/D/2552/2015), teakstaoasáš 8.6; *Poma Poma v. Peru* (CCPR/C/95/D/1457/2006), teakstaoasáš 7.2.

¹⁹ *Campo Agua’ë Indigenous community v. Paraguay* (CCPR/C/132/D/2552/2015), teakstaoasáš 8.6; CESCR oppalaš kommentára nr. 21, teakstaoasáš 36; ON-julggaštus álgoálbmotvuoigatvuođain, teakstaoasáš 20, 26.1 ja 33.

²⁰ *Roy v. Australia*, teakstaoasáš 8.3; geahča maid *Agren et al v. Sweden* (CERD/C/102/D/54/2013), teakstaoasáš 6.6.

smávit ja stuora siidaossosiid beroštumiid, ja ahte bohccuid juohkin iešguđet siidaossosiid gaskka lea nullasummaspeallu mas juohke bohcco mii lasihuvvo čálli ellui mielddisbuktá vástideaddji geahpedeami nuppi bearraša ealus. Lávdegoddi muittuha ahte dakkár dilálašvuodain gos ovttaskas olbmuid vuoigatvuohta ovddidit iežas kultuvrra lea vuostálagaid parallealla vuoigatvuođaid geavaheami mat unnitloguoavkku eará lahtuin leat, dahje ollislaččat unnitloguálbmogis, de sáhtta lávdegoddi geahččat (i) lea go gažaldatvuloš ráddjehus buot unnitlogulahtuid beroštupmi, (ii) lea go dohkálaš ja objektiiva ágga dan geavahit daidda ovttaskas olbmuid geat lohket iežaset eahpevuoiggalaččat gillán, ja (iii) lea go gáržžideapmi dárbbášlaš olles unnitloguálbmoga joatkkacallimii ja buresbirgejupmái.²¹ Dán áššis oaivvilda lávdegoddi ahte boazologu geahpedeami politihkka lei boazodoalloservodaga beroštumiid mielde oppalaččat, go dat bodii badjelmeare guodoheamis ja lei jurddašuvvon seailuhit ekologalaš ja ekonomalaš bisuheami dál ja boahpteáiggis. Gažaldat maid lávdegoddi ferte meannudit lea danin ahte lea go govttolaš ja objektiivalaš ágga dasa ahte garvit daid boazodolliid geain lea vuollin boazolohku nugo čálli, boazologu geahpedanpolitihkka, ja lei go dat ahte gáibidit boazodolliid nugo čálli, geain lei vuollin boazolohku, unnidit boazologu, dárbbášlaš vai álbmoga birgejupmi ja buresbirgejupmi joatkašuvvá.

9.6 Dán dáfus fuomášahtta lávdegoddi stáhtabeali ákkastallama ahte vuosttažettiin galga meannudit, ahte njuolggadus boazodoallolága mielde gorrelogu geahpedeami lea sekundára, daningo bohccuid juohkin siidaossosiid gaskka lea siidda siskkáldas ášši, mii mearkkaša ahte Fálá siida livččii sáhttan suodjalit čálli álkes mánggailogumearrádusain bijadettiin bajimus meari juohke siidaossosii. Lávdegoddi mearkkaša dattetge čálli ákkastallama ahte dat ortnet lei dušše teorehtalaš vejolašvuohta, go álo bohtet muhtun lahtut geat eai searvva šiehtadussii, ja ahte praktihkalaččat ii lean vejolaš juksat dakkár šiehtadusa siidda siskkoale. Lávdegoddi dohkkeha stáhtabeali ákkastallama ahte geahpedanmearrádus girječállái lea áigeráddjejuvvon, ja ahte girječálli sáhtta danne lasihit iežas boazodoalu maŋŋil. Lávdegoddi mearkkaša goittotge čálli cealkámuša ahte geahpedanmearrádus leat guhkesáiggi váikkuhusat ja dan sáhtta guhkidit gitta viđa jahkái. Lávdegoddi áicá maid ahte čálli sáhttášii boahpteáiggis dušše lasihit iežas ealu jus lea sadji dakkár lassáneapmái bajit boazologu siskkoale mii lea 2000 ealli mat guoskevaš siiddas sáhttet leat. Lávdegoddi oaivvilda danne ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadusa sekundára luondu ja áiggi namuheapmi geahpedanmearrádusa oktavuodas ii praktihkalaččat suodjalan čálli stáhtabeali eiseválddiid gohččumis geahpedit su boazologu 75 bohccui.

9.7 Lávdegoddi fuomášuhtta čálli ákkastallama ahte livččii veadjemeahtun ráhkadit buori dietnasa ealus mii lea nu unni go 75 bohcco dan geahpedanmearrádusa mielde maid son oahččui, ja ahte dat mielddisbuvttášii vára ahte fertešii heaitit boazodoalus, mii livččii hehtten su doaimmahit boazodoalu sámi boazodoalloárbevieruid mielde. Dat maiddái dohkkeha stáhtabeali čuoččuhusa ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadusas lei dohkálaš ja objektiiva ágga go dat mearkkašii ahte stuorámuš siidaossosat galge váldit eanemus ovddasvástádusa biddjon geahpedeami, ja ahte friddjavuohta smávit ealuid ektui sáhtta guhkit áiggis addit ealahussii heajos struktuvrra mii sáhtta heajudit sihke ollislaš ja gaskamearálaš gánnahahttivuoda siiddas, mii livččii billistan boahpteáiggis vejolašvuoda doaimmahit ekonomalaččat buori boazodoalu. Dán dáfus mearkkaša lávdegoddi goittotge čálli ákkastallama ahte ii lean govttolaš ja dárbbášlaš viiddidit geahpedanmearrádusa smávva siidaossosiidda dego sus, mas ledje 200 bohcco dahje unnit, sihkkarastin dihtii boazodoalu ceavzilvuoda guovllus, go váikkuhusat stuorát siidaossosiidda. Lávdegoddi mearkkaša maid ahte čálli cealkámuša doarju boazologuid heiveheami bargjoavkku raporta 2012 rájes masa mánga departemeantta, Sámediggi ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oassálaste. Raporta atná vuodđun ahte Oarje-Finnmárkkus, masa Fálá-orohat gullá, ledje 15:s oktiibuot 157 siidaossosis unnit go 200 bohcco ovdal geahpedanmearrádusaid, ja das ahte garvit smávit siidaossosiid boazologu geahpedanpolitihkka livčče dagahan ráddjejuvvon váikkuhusa oppa servodahkii.²²

²¹ *Mahuika v. New Zealand*, teakstaosaš 9.6, *Kitok v. Sweden*, teakstaosaš 9.8.

²² Boazologu heiveheapmi – váikkuhusat ja doaibmabijut: Raporta bargjoavkkus ráhkaduvvon Boazodoallošiehtadusaa 2012 – 2013 vuodul, skábmamánu 2012.

9.8 Lávdegoddi áicá viidaseappot ahte boazodoallolága hábmemis dorjo Sámediggeráddi ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ahte boazodoallit geain leat 200 dahje unnit bohcco besset eret boazologu unnidanpolitihkas. Maiddái Sámediggi ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi leat ovttaoavvilis dainna oainnuin iežaset goalmmatbeali ovdanbuktimis guoskevaš áššái (gč. mildosa 1). Lávdegoddi mearkkaša ahte Sámediggi ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi goalmmat beali ovdanbuktimis, maiddái čuoččuhit ahte stáhtabealli ii leat čilgen manin unnimus ealu sturrodat 200 ealli juohke boazoeaiggáda nammii ii lean dohkálaš. Lávdegoddi mearkkaša ahte Sámediggi maid čuoččuhii iežas oainnus, go čujuhii dasa man deatalaš lea sihkkarastit ekonomalaččat ceavzilis eavttuid nuorra boazoeaiggádiidda, go sii leat proseassas ásahtit iežaset boazodoallin. Loahpas fuomášuhtta lávdegoddi Sámedikki ja Boazodoallo Riikkasearvi ákkastallama ahte čáli lea nuorra áhčči gii ovtas iežas guimmiin háliida joatkit boares boazodoalloárbevieru ja fievrridit dán sámi kultuvrra vuđolaš beali boahhte bulvii. Sámedikki ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi mielde dát doarju konklusuvnna ahte geahpedanmearráduš ii leat vuoddudivvon vuhtiiváldimiidda mat gusket boazodoalu jotkkolaš gánnáhahtti vuhtii ja sámiid joatkimii buresbirgejupmái álgoálbmogin. Dán oktavuodas fuomášuhtta lávdegoddi ahte čáli ákkastallan – ahte Sámediggi ja Boazodoalloserviidd Riikkasearvi leat buoremusat mearridit sámi álbmoga ja boazoealáhusa beroštumiid – ja dat heive lávdegotti riektegeavahakkii.²³

9.9 Loahpas mearkkaša lávdegoddi ahte nátionála giedahallamis mii guoská dálá diediheapmái, deattuhii diggegoddi ahte čáli lei okta dain hui háreve boazoeaiggádiin geaidda mearráduš geahpedit boazologu garrasit guoskkai, ahte ulbmila livččii sáhtttán ollašuhttit eará vugiiguin, ja ahte dat váikkuhii erenoamážit nuorat boazoeaiggádiidda geat ledje álggahandásiis (geahča teakstaoasi 2.9). Seammás mearridii Lágamánneriekti ahte geahpedanmearráduš ii lean dohkálaš go dat rihkku konvensuvnna 27. artihkkala, ja konkluderii ahte livččii veadjemeahtton olahit gánnáhahtti boazodoalu dušše 75 bohccuin, ja ahte čáli danin ii oaččo sihkarvuoda joatkit ekonomalaš gánnáhahtti vuodas boazoeaiggádin manjel go su boazolohku lea geahpeduvvon.

9.10 Lávdegoddi dovddaha danne ahte boazodoallolágas dohkkehuvvon geahpedanmearrádušas lei rievttálaš ulbmil, namalassii seailluhit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš guoddevaš boazodoalu. Muhto go lávdegoddi váldá vuhtii namuhuvvon dilálašvuodaid (gč. teakstaosiid 9.5–9.9), de oaidná dat ahte stáhtabealli ii leat čájehan ahte vuogit mat leat válljejuvvon ollašuhttit ovdalis namuhuvvon politihka boazologu geahpedeami várás dán áššis, dat mearkkaša go eai garvve boazodolliid nugo čáli, geain lea 200 dahje unnit bohcco, politihkas unnidit boazologuid, Sámedikki ja Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oainnu mielde, ledje vuoddudivvon govttolaš ja ulbmillaš vuodustusaide, ja ahte dat ii leat maiddái čájehan ahte ii leat dakkár garvin mii lei dárbbaslaš sihkkarastit viidaseappot sámi boazodoalloaláhusa leahkima ja buresbirgema. Lávdegoddi konkludere danne ahte fáktadieđut čájehit ahte čáli vuoigatvuodát konvensuvnna 27. artihkkala vuodul leat rihkkojuvvon.

9.11 Go lávdegoddi nu lea konkluderen, de ii ane dárbbaslažžan geahčadit čáli eará čuoččuhusaid 27. artihkkala vuodul mat gusket vuoigatvuhtii doaibmi oassálastimii mearrádušdakkamis.

10. Čujuhit lassi protokolla 5 (4) artihkkalii, de oaivvilda lávdegoddi ahte fáktadieđut mat das leat, čájehit ahte čáli vuoigatvuodát rihkkojuvvojit konvensuvnna 27 artihkkala mielde.

11. Konvensuvnna 2. artihkkalis (3) (a) vuodul stáhtabealli lea geatnegahtton addit čállái beaktilis buhtadusa. Dát gáibida ahte dat addá olles buhtadusa daid ovttaskas olbmuide geaid vuoigatvuodát konvensuvnna vuodul leat rihkkojuvvon. Stáhtabealli lea danne geatnegahtton geahčadit geahpedanmearrádušaid mat leat addojuvvon čállái, ja váldit vuhtii lávdegotti gávnnahusaid dálá oainnuin. Stáhtabealli lea maiddái geatnegahtton čadahit buot dárbbaslaš doaibmabijuid eastadan dihte sullásaš rihkkumiid boahhteáiggis, earret eará nuppástuhttimiin boazodoallolága § 60 njuolgadusaid, sihkkarastin dihtii ahte namuhuvvon mearrádušat leat dan geatnegasvuodaid mielde mat gusket konvensuvnna 27. artihkkalii.

²¹ Geahča maid *Sanila-Aikio v. Finland* (CCPR/C/124/D/2668/2015), teakstaoasáš 6.8–6.10 ja *Käkkäläjärvä et al. v. Finland* (CCPR/C/124/D/2950/2017), teakstaoasáš 9.8–9.10

12. Go váldá vuhtii ahte stáhtabealli, go lea šaddan oassin lassiprotokollii, lea dohkkehan lávdegotti gelbbolašvuoda čielggadit leago leamaš konvenšuvnna rihkkun, ja ahte stáhtabealli lea iežas geatnegahtán 2. artihkkala vuodul sihkkarastit konvenšuvnnas mearriduvvon vuoigatvuodaid buot olbmuide geat leat dan guovllus ja leat dan lágaid vuolde, ja vel fuolahit riektegaskaoami mii lea beaktil ja čadahahti go lea dihtosis ahte rihkkun lea geavvan, de háliida lávdegoddi 180 beaivvi siste oažžut dieduid stáhtabealis daid doaibmajuid birra mat leat álggahuvvon vai lávdegotti oaivilat bohtet fápmui. Stáhtabealli lea maiddá geatnegahtton dahkat oaiviliid almmolaččat olámuddui ja gaskkustit daid viidát stáhtabeali virggálaš gillii, earret eará dainna lágiin ahte oaivilat leat olámuttos sámi álgoálbmot lahtuide.

Goalmmát beali cealkámuš Sámedikkis Norggas ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvis

1. Geassemánu 3. b. 2019 ovddidii Norgga Sámediggeráddi Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi doarjagiin goalmmát beali ovdanbuktima váidagii.¹ Sámediggi cealká ahte dat lea sámi álbmoga válljejuvvon ja ovddasteaddji orgána, mii lea álgoálbmot Norggas seammás go Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi lea ii-stáhtalaš organisašuvdna mii ovddasta boazosámiid Norggas.

2. Goalmmát beali ovdanbuktimis fuomášuhttojuvvo ahte 2006:s Sámediggi celkkii čuvvovaš oainnuid eiseválddiide boazologu geahpedeami oktavuodas boazodoallolága heivehemiid ektui: i) Evttohus ovddiduvvui Sámediggái almmá ollislaš dieduid haga lága válmmaštallanbarggu birra, mii nu rihkui riikkaid geatnegasvuoda ráddádallat. ii) Sámediggi vuosttaldii ahte evttohus attášii stáhtabeali eiseválddiide vejolašvuoda dahkat ovttabealat mearrádusaid boazologu ja boazologu geahpedemiid hárrái. iii) Sámediggi evttohii ahte jus ii lean vejolaš olahit ovttaoavilvuoda ovtta siidda siskkobealde, de galggai gustot unnimus 200 bohcco sturrosaš eallu juohke eaiggádii ovdal go čadahuvvui gorrelogu geahpedeapmi boazologus mii lea badjel dán unnimus logu. Sámediggi ákkastalai iežas oainnu erenoamážit čujuheame dasa man deatalaš lea sihkkarastit ekonomalaččat ceavzilis eavttuid nuorra boazoeaiggádiidda go sii leat proseassas ásahtit iežaset boazodoallin. Dattetge mearridedje stáhtabeali eiseválddit, ahte sii eai čuovo Sámedikki oainnu. Váidda čuoovu danin ovttabealat mearrádusaid maid stáhtabeali eiseválddit leat dahkan.

3. Gažaldatvuloš ášši guoská váldoáššis boazologuid siskkáldas juohkimii sámi boazodolliid gaskka. Norggas lea boazodoallu ekonomalaš doaibman várrejuvvon sámi álbmogii. Dán dáfus lea váidda čadnon áššiide nugo Lovelace v. Kanada, Kitok v. Ruotta ja Mahuika ja earát. v. New Zealand, mii guoskkai ovttaska olbmo dahje olmmošjoavkku rollii viidát álgoálbmotservodaga siskkobealde, dan sadjái go áššiid mat gusket seaguheapmái árbevirolaš dahje dábálaš álgoálbmotdoaimmaide gilvaleaddji ávkástallama bokte árbevirolaš eatnamiin, maid stáhta bealli lei dohkkehan dahje autoriseren. Lávdegotti oppalaš cealkámuš nr. 32 dohkkeha stáhtabeali geatnegasvuoda mearridit doaibmabijuid mat sihkkarastet vehádatálbmogiid lahtuid beaktilis oassálastima mearrádusaide mat gusket sidjiide. Áššiin mat gusket olggobeale searvamii árbevirolaš dahje dábálaš álgoálbmotdoaimmain, lea lávdegoddi ovttaštáhtán dákkár geahččaleami beaktilis oassálastima ja joatkka ceavzilvuoda jus sii "jotket ávkástallat" álgoálbmotekonomiija doaimmas. Áššis Poma Poma v. Peru evttohuvvo ahte lávdegotti oavilat galget geavahit eambo gáibideaddji friddja ovddalgihtii diedihuvvon miehtan geahččaleami go mearridit lea go doaibmabidju dohkálaš. Vaikko ovdalis namuhuvvon ášši guoskkai olggobeale searvama álgoálbmotjoavkku ekonomalaš doaimmas, ii ge siskkáldas juohkima, de ii leat dat mii lea ovdalis namuhuvvon irrelevánta. Jus dálá geahččaleapmi das ahte lea go intervenšuvdna dohkálaš lea dál friddja ovddalgihtii diedihuvvon miehtan, de lea čielggas ahte norpma dan rollii maid álgoálbmogat ieža galget váldit mearrádusain mat gusket hárvanaš resurssa siskkáldas juogadeapmái, ii sáhte bidjat vuollelebbui go dat mii guoská olgguldas intervenšuvnnaide.

4. Lea hui čalmmustahttin dán ášši árvvoštallamii ahte lávdegoddi iežas mañimuš áššiin 27. artihkkala vuodul lea bidjan johtui doahpaga "siskkáldas iešmearrideapmi" eamiálbmogiid vuoigatvuodaid beallin dan mearrádusa vuodul ja artihkkala 25 dulkojuvvon 1. artihkkala vuodul. Dakko bokte lea lávdegoddi čielgasit luohtán ON-julggastussii álgoálbmotvuoigatvuodaid birra go lea dulkon konvenšuvnna. *Áššis Sanila-Aikio v. Suopma ja Kákkäläjärvä et al. v. Suomas* gávnnavuvvui, ahte stáhtabealli lei doaibman soahpamuša 25 artihkkala rihkkumin, go seahkánii

¹ Dát oidno goalmmát beali cealkámušas ahte cealkámuša ledje ráhkadan Kirsti Strøm Bull, Martin Scheinin ja Geir Ulfstein, gii lea professora riikkaidgaskasaš rievttis som er professorer, Sámedikki ávžžuhusain.

sámediggeválggaide 2015:s dainna lágiin ahte mearridii ahte oalle stuorra olmmošlohku galgá leat mielde Sámedikki jienastuslogus. Dáin áššiin čájehii lávdegoddi dohkkehit ahte stáhtabeallái sáhtta leat muhtin muddui sadji searvamii áššiin mat gullet eamiálbmotjoavkku siskkáldas iešmearrideami vuollái, muhto dušše dalle go dat vuodđuduvvet objektiivvalaš ja govttolaš eavttuide. Rádji dasa goas stáhtabealis lea lohpi searvat mearrádušproseassaide áššiin mat gusket eamiálbmotjoavkku siskkáldas iešmearrideapmái, ovdamearkka dihte resurssaid siskkáldas juogademiide, dat rádji ferte leat stuorát go dalle go olggobeale olbmot áigot iežaset seaguhit álgoálbmotjoavkku ekonomalaš doaimmaide. Vuolggasadjin berre leat ahte Sámedikkis lea oktasaš váldi dákkár siskkáldas áššiin. Galggašii leat gáibádus ahte stáhtabealli čájeha ahte searvadeapmi lea dárbbášlaš dan muddui ahte áššis šaddet čuovvumušat sámi álbmoga olggobealde. Stáhtabealli ii leat čájehan manne standárda unnimus ealu sturrodan 200 calli juohke boazoeaigádii ii lean dohkálaš.

5. Nugo riikaduopmostuolud leat duodaštan, de ii leat ekonomalaččat ceavzil doalahit ealu mas leat dušše 75 bohcco go bearaš háliida bargat boazodoaluin váldoealáhussan. Juohke njuolggadus galgá hábmeguvvot nu ahte dat doarju 27. artihkkala ulbmila, namalassii suodjalit unnitloguálbmoga. Go suodjala unnimus ealuid vejolaš geahpedemiid vuostá, de suodjala kultuvrra beaktileappot. Galggašii leat stáhtabeali ovddasvástádus čájehit manin dákkár doaibmabidju ii leat gánnáhahtti. Dat ahte čálii lea nuorra áhčči guhte ovttaš eallinguimmiinis hálida joatkit boares boazodoalloárbevieru, ja sirdit dán vuđolaš beali sámi kultuvrras boahte buvvi, doarju dan konklušuvnna ahte geahpedanortnet ii leat vuodđuduvvon vuhtiiváldimiidda mat gusket sámi boazodoalu joatkašuvvan gánnáhahttivuhtii ja sámiid joatka buresbirgejupmái eamiálbmogin.

Stáhtabeali goalmmánbeallicealkámuša áican

6. Stáhtabealli ovddidii golgogtmánu 14. beaivve 2019 iežas fuomášumiid goalmmán beali ovdanbuktimii. Dat ii leat ovttaoaivilis das ahte doahpagat «siskkáldas iešmearrideapmi» galggašii leat bealli álgoálbmogiid vuoigatvuodain konvenšuvnna vuodul, nugo goalmmán beali ovdanbuktimis čuoččuhuvvo, ja dat čuoččuha ahte ii *Poma Poma v. Peru dahje Mahuika v. New Zealand* sáhte atnit vuodđun dákkár vuoigatvuhtii. Dat fas geardduha iežas ovdanbuktimá ahte geahččaleapmi dain áššiin gos leat siskkáldas beroštumiid riiddut parallealla vuoigatvuodaid ja beroštumiid geavaheami gaskkas lea ahte (a) kultuvrralaš doaimmaid ráddjejuvvo lea ávkin guoskevaš joavkku beroštumiide, ja (b) lea go dohkálaš ja objektiivva vuodustus ráddjemii mii lea biddjon dan ovttaskas olbmui gii lohka iežas leat eahpedohkálaččat gilláme. Das geardduhuvvo viidáseappot ákkastallan ahte boazodoallit ožžot iešmearrideami boazodoallolága olis dainna lágiin ahte siiddaide addojuvvo váldi bidjat bajimus boazologu juohke siidaossosii álkes eanetlogu mearrádusa bokte. Stáhtabealli deattuha ahte ii leat veaháge ovttaoaivilis dainna ahte dat ii leat doaibman sihkkarastit sámi álbmoga ja dan boazodoalloaimma joatkaeallinnávccaid ja buresbirgejumi, nu mo goalmmán beali ovdanbuktimis čuoččuhuvvo. Dat fuomášuhtá ahte gorrelogu geahpedeami njuolggadus lei vuodđuduvvon dárbbui suodjalit ášahuvvon bearrašiid beroštumiid, seammás go vuodđun addojuvvojit duodaštusat vuollegis gánnáhahttivuodas siiddain. Goalmmán beali ovdanbuktin ii nagot čilget movt sámi kultuvra lea buorebut suodjaluvvon dainna lágiin ahte ášahuvvon bearrašiidda lea ain váddáseabbo birget boazodoalus go dan maid dagašii gorrelogu geahpedeami.

Miellddus II

Oktasaš cealkámuš lávdegotti miellahtuin Marcia V. J. Kran, José Manuel Santos Pais ja Koji Teraya (gii váldá disseansa)

1. Mii leat boahtán eará konklušuvdnii go lávdegotti eanetlohku, mii gávnnašii čálli vuoigatvuođaid rihkkovuvvon konvenšuvnna 27. artihkkala mielde.

2. Čálli lea sámi boazodoalli ja lea leamaš “*siidaossosa*” (teakstaoassi 2.1) jodiheaddjinn 2010 rájes (čuokkis 2.2). Son čuoččuha ahte go su boazodoallu lea ekonomalaččat marginála ja lea ášahandásis, de son ferte hukset boazodoalu doarvái bures sihkkarastit ekonomalaččat ceavzilis boazodoalu (teakstaoassi 2.3). Muhto siesá siidaossosa dássi maŋemus logi jagis ovdal go son álggii “*siidaossosa*” jodiheaddjinn, lei unnit go 71 bohcco eanas áigodagas ovdal go čálli hágai siidaosi.

3. Maŋŋil konsultašuvnnaid mat čađahuvvojedje 2005–2006, de sáddejedje Norgga eiseválddit láhkaevttohusa Sámediggái geahčadeapmái. Sámediggi oaivvildii ahte “*siidaossosat*” main leat 200 bohcco dahje unnit, berrejit suodjaluvvot eret boazologu geahpedemiin, muhto eiseválddit eai lean ovttaoavilis, go guhkit áiggis dat sáhtii mielldisbuktit dakkár ekonomalaš struktuvrra mii headuštašii *siidda* oppalaš ja gaskamearálaš gánnáhahttivuođa (teakstaoassi 2.5). Stuorradiggi válljii loahpa loahpas čovdosa mii heive eambo ealáhusa gáibádusaide eanet autonomiijai ja dárbut suodjalit ášahuvvon bearašiid geain lea boazodoallu váldodienas.

4. Boazodoalloláhka mearriduvvui geassemánus 2007 ja sisttisdoalai mearrádusaid boazologu birra juohke «*siidaossosis*». Juohke *geasseorohakkii* mearriduvvui bajimus boazolohku, dan vuodul makkár guohtonresurssat *siiddas* leat, ja iešguđetge *dálveorohagaide*. Ealu geahpedeapmi galggai dáhpuhuvvat dain diliin gos boazolohku lea badjel bajimus ráji, nu ahte *siida* lei geatnegahtton ráhkadit geahpedanplána. Go dakkár plána ii leat, de ferte juohke «*siidaosus*» geahpedit liige-elliid meari gorreelogu mielde. Boazodoallostivrras lea ovddasvástádus bearráigeahččat ahte geahpedeapmi čađahuvvo (teakstaoassi 2.4).

5. Boazodoallostivra gohčui guovvamánus 2013 čálli geahpedit su “*siidaossosa*” giđđaealu 116:s 75 bohccui njukčamánumánu 2015 rádjai (teakstaoassi 2.7). Golmmas dain čieža boazodoallostivrra áirasis geat adde gorrelogu geahpedeami mearrádusa, leat sápmelaččat.

Čálli váiddii geahpedanmearrádusa, seammás go dagai šiehtadusa eará boazoeaiggađiiguin sirdit eanas oasi ealus eará orohakkii jagi 2019 loahpa rádjai (teakstaoassi 4.1). Sihke boazodoallostivra ja departemeanta hilgo su váidaga. Čálli ovddidii dasto ášši stáhta vuostá diggegottis, mas čuoččuhii ahte departemeantta geahpedanmearrádus njukčamánu 2014 rájes ii lean dohkálaš (teakstaoassi 2.8).

6. Diggegoddi (2016) ja lágamánneriekti (2017) mearridedje ahte geahpedanmearrádus ii lean dohkálaš, ja dat maŋit oaivvildii ahte dat rihkku konvenšuvnna 27. artihkkala (čálli vuoigatvuohta ovddidit iežas kultuvrra) (teakstaoassi 2.9).

Muhto juovlamánus 2017 bođii Alimusriekti eará konklušuvdnii. Duopmostuollu fuomášuhtá ahte boazodoalloláhka mearriduvvui sihkkarastin dihtii ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, árbevieruide ja dološ virvui boazodolliide ja servodahkii muđui buorrin; gohččun geahpedit boazologu addojuvvui boazodolliid beroštumiid mielde badjelmeare guodoheami váttisvuođaid geažil; Sámediggi lei maid soahpan ahte boazologu ferte geahpedit, gorrelogu geahpedemiin mii sihkkarastá boazodolliid beroštumiid joavkun; njuolggadus váikkuhii buohkaide, ja stuorámus boazoeaiggađat fertejedje eanemus bohccuid njuovvat. Alimusriekti celkkii ahte geahpedanortnet deavdá eavttuid ahte lea ulbmillaš, govtolaš ja dárbbalaš gozihit boazodolliid beroštumiid.

7. Mii atnit dán dohkálaš mearrádussan mii lea dahkkon vuoiggalaš ulbmila ollašuhttima várás. Stáhtabeali mielde lea deatta ealáhussii ja guohtoneatnamiidda dálá boazodolliin ja ovttaskas olbmui, geat háldit ealáhussii, leamaš stuoris mángalogi jagi ja lea

juksan kritihkalaš dási. Dan dihtii lei badjelmeare guodoheapmi uhkádussan sihke elliid buresbirgejumái ja ealáhusa buresbirgemii danin go lea várra ahte guohtuneatnamat guhkesáigái vaháguvvet (4.2. teakstaoassi).

9. Danne mearriduvvui čadahit gorrelogu geahpedeami boazodoalus gaskaboddosaš váikkuhusain, mii šattai sámi iešstivrejumi duohkai. Fágaidgaskasaš bargjoavku mas ledje boazodoallu, dutkit ja departemeantta ovddasteaddjiide maid ásahuvvui ulbmilin ahte gávdnat heivvolaš kriteraid bidjat bistevas bajit dási boazologu ektui juohke *siida* nammii (teakstaoassi 4.3), mas lea ulbmil ekonomalaš ceavzilis boazodollui mii vuodđuduvvo sámi kultuvrii, árbevieruide ja dološvirui ávkin boazodoalloálbmogii (teakstaoassi 4.4.)

10. Juo 2010:s, go čállí válddii badjelasas "*siidaossosa*", de ii lean sadji viidáset stuorrumii siidaossosiid hárrái (teakstaoassi 4.5).

Jus čállí viiddida iežas ealu, de das leat dáidet váikkuhusat eará bearrašiid ásahuvvon callinvuohká (teakstaoassi 4.7, 6.2). Gorrelogu geahpedeapmi lea danne dárbblaš ja sihkkarastá govtolaš balánssa smávít ja stuorát *siidaossosiid* beroštumiid gaskkas (teakstaoassi 4.9).

Boazodoallolága bokte lea Stuorradiggi dahkan geahpedanmearrádusa «*sekunára luondum*», go dat gusto dušše dalle go orohat ii leat geavahan vejolašvuodaid siskkáldas iešstivrejupmái mas boazodoallobargit leat hutkan molssaevttolaš ortnegiid (teakstaoassi 4.3; 9.6). Stáhtabealli lea dahkan čielggasin ahte boazodoalloláhka mielddisbuktá vuđolaš vuoruheami boazosápmelaččaid iešstivrejumis danin go dat dávvggasvuoda vugiin addá *siidaossosiidda* alcceseaset vejolašvuoda juogadit bohccuid ja čuovvovaš geahpedanortnegiid álkes eanetlogu jienasteami bokte (teakstaoassi 4.8, 6.1, 9.6).

11. Bealit leat ovttaoavilis ahte dárbbášuvvojit rámmat hálldašit ja doalahit boazodoalu. Sámediggi lei ovttaoavilis ahte lea dárbu geahpedeapmái olahit dohkálaš láhkamearriduvvon mihttomeari. Dasa lassin stáhtabealli gulahalai čieža geardde Sámedikkiin, nu ahte singuin ráđđádalle vuđolaččat daid vugiid ektui mat galge geavahuvvot. Dáid dilálašvuodaid vuodul mii gávnnaht ahte Norgga eiseválddiid doaibma lei govtolaš ja vuđolaš, ja mii oaivvildit ahte ii leat rihkkon čállí vuoigatvuodaid konvenšuvnna 27. artihkkala vuodul.

Eanetlohku válddii vuodu goalmát beali ovdanbuktimis mii govvidii Sámedikki ja boazodolliid iežaset beroštumiid. Goittotge go váilot diedalaš diedut mat dusttodit stáhtabeali čuoččuhusaid, de mii atnit ahte mañit namuhvvon beali oaidnu lea čeahpit sihkkarastit boazodoalloaláhusa ceavzilvuoda, mii lea deatalaš bealli sámi kultuvrras.

Livččii sakka šállošahtti jus lávdegotti oainnus livčče negatiiva váikkuhusat dán ceavzilvuhtii geahččalettiin seailuhit sámi kultuvrra, árbevieru ja dološ vieruid.